

**BO'LAJAK O'QITUVCHILARNI INNOVATSION YONDASHUV ASOSIDA
BADIY MATNLAR VOSITASIDA O'QUVCHILARNING IJODIY
KOMPETENSIYALARINI RIVOJLANTIRISHGA TAYYORLASH**

Zulfiyaxon To'ychiyeva Abdulxamid qizi

O'zbekiston, Qo'qon DU tayanch doktoranti (PhD)

zulfiyatoychiyeva40@gmail.com

ORCID: 0009-0004-7796-2328

tel: 94-552-50-69

Rezyume

Globallashuv sharoitida zamonaviy ta'lim tizimi oldiga o'quvchilarni mustaqil fikrlash qobiliyatiga ega ijodkor shaxs sifatida tarbiyalash vazifasi qo'yilmoqda. Psixologik nuqtayi nazardan boshlang'ich sinf o'quvchilari "ijodkor" sanaladi. Chunki ularning ongida kechadigan fikriy jarayon "hech qanday to'siqqa uchramaydi", xayoliga kelgan fikrni ikkilanmay bayon qiladi. Bu esa o'quvchilarning mazkur psixologik xususiyatiga tayangan holda ularning ijodiy qobiliyatini tizimli rivojlantirishni taqozo etadi. Boshlang'ich sinf o'qituvchilari o'quvchilarning ijodiy qobiliyatini o'z vaqtida ko'ra olish va rivojlantirish bo'yicha kasbiy kompetentlikka ega bo'lishlari zarur. Shu bilan birga o'quvchilarda ijodiy qobiliyatni rivojlantirishda "O'qish" fanining badiiy-didaktik imkoniyatiga tayanib ish ko'rishlari zarur. Zero, aynan "O'qish" darsligiga kiritilgan badiiy matnlar boshlang'ich sinf o'quvchilarini ijodiy jarayon bilan yanada yaqinroq tanishtiradi. Maqolada "O'qish" fanining boshlang'ich sinf o'quvchilarini ijodkor shaxs sifatida tarbiyalashdagi o'rni baholangan.

Tayanch tushunchalar: *"O'qish" fani, boshlang'ich sinf o'quvchilari, ijodkorlik, qobiliyat, ijodiy qobiliyat, boshlang'ich sinf o'quvchilarida ijodiy qobiliyatni rivojlantirish.*

Резюме

В условиях глобализации перед современной системой образования ставится задача воспитания учащихся как творческих личностей, обладающих способностью к самостоятельному мышлению. С психологической точки зрения учащиеся начальных классов считаются "творческими", поскольку мыслительные процессы, происходящие в их сознании, не сталкиваются с какими-либо ограничениями, и они без колебаний выражают возникающие у них мысли. Это, в свою очередь, требует системного развития их творческих способностей с опорой на данные психологические особенности. Учителя начальных классов должны обладать профессиональной компетентностью в своевременном выявлении и развитии творческих способностей учащихся. Вместе с тем, в процессе развития творческого потенциала учащихся необходимо опираться на художественно-

дидактические возможности предмета “Чтение”. Ведь именно художественные тексты, включённые в учебник “Чтение”, способствуют более глубокому приобщению младших школьников к творческому процессу. В статье оценивается роль предмета “Чтение” в воспитании учащихся начальных классов как творческих личностей.

Ключевые понятия: предмет “Чтение”, учащиеся начальных классов, творчество, способность, творческие способности, развитие творческих способностей у младших школьников.

Abstract

In the context of globalization, the modern education system faces the task of fostering students as creative individuals capable of independent thinking. From a psychological perspective, primary school students are considered “creative,” as the cognitive processes occurring in their minds are not constrained by any limitations, and they express their thoughts freely and without hesitation. This, in turn, necessitates the systematic development of their creative abilities based on these psychological characteristics. Primary school teachers must possess professional competence in the timely identification and development of students’ creative abilities. At the same time, in developing students’ creative potential, it is essential to rely on the artistic and didactic possibilities of the subject “Reading”. Indeed, the literary texts included in Reading textbooks contribute to a deeper engagement of younger students in the creative process. The article evaluates the role of the subject “Reading” in fostering primary school students as creative individuals.

Key words: subject “Reading”, primary school students, creativity, ability, creative abilities, development of creative abilities in primary school students.

Boshlang‘ich ta’lim davri o‘quvchilarda ijodiy qobiliyatni shakllantirish va rivojlantirish uchun eng qulay davr sanaladi. Binobarin, bu yoshdagi bolalarning psixologik xususiyatlari, shaxsiy imkoniyatlari – qiziquvchanligi, harakatchanligi, xayolot olamining boyligi ularni ijodiy faoliyatga faol jalb qilish imkoniyatini yaratadi.

“O‘qish” fanining o‘quvchilar ijodiy qobiliyatini rivojlantirishdagi didaktik imkoniyatlari juda keng bo‘lib, ular quyidagi jihatlarida namoyon bo‘ladi: tafakkur (fikrlash qobiliyati)ni rivojlantirish; tasavvur va xayolotini boyitish; nutqi, fikrni ifodalay olish, mustaqil fikr yuritishni qobiliyatini oshirish; estetik didini tarbiyalash; lug‘at boyligini oshirish. Shu bois maktabda va oilada bolalarning ijodiy qobiliyatini oshirishni e’tibor qaratish talab qilinadi.

Axborot bilan ishlash ko‘nikmalarini shakllantirish. Zamonaviy media makonda samarali faoliyat yurita olish uchun har bir shaxs tomonidan axborot bilan ishlash ko‘nikma, malaka, kompetensiyalarini muvaffaqiyatli o‘zlashtira olishi talab qilinadi. Boshlang‘ich sinflardan boshlab o‘quvchilarni axborot bilan oqilona ishlashga o‘rgatish

**TALIM STRATEGIYASI: YUQORI MALAKALI BO'LAJAK PEDAGOG
KADRLAR TAYYORLASH ISTIQBOLLARI
mavzusidagi xalqaro ilmiy-amaliy konferensiya
21.10.2025**

esa ularda vaqtni tejash, faqatgina foydali ma'lumotlarni o'zlashtirish, bilim va dunyoqarashlarining boyitilishiga yordam beradi. Shu sababli bugungi kunda boshlang'ich sinf o'qituvchilari pedagogik faoliyatining yo'nalishlaridan biri o'quvchilarda axborot bilan ishlash ko'nikmasi (keyinchalik axborot madaniyati)ni shakllantirishdan iborat bo'lishi tobora dolzarblik kasb etmoqda.

“O'qish” fani o'quvchilarni axborotni qabul qilishdan tortib, uni tahlil qilish, baholash va ifodalashgacha bo'lgan barcha bosqichlarda rivojlantiradi. Shu sababli u axborot bilan ishlash malakasini shakllantirishda muhim didaktik vosita hisoblanadi. Mazkur fan bo'yicha tashkil qilinadigan darslar umumiy o'rta ta'limning ilk bosqichida o'quvchilarni nafaqat bosma adabiyotlar, balki elektron kontentlar bilan ishlashga doir amaliy-metodik bilimlar bilan tanishtirib borish ularni media muhitda axborotlar bilan tanishish madaniyatiga ega bo'lishlari uchun dastlabki qadam sanaladi.

Dastlab boshlang'ich sinf o'quvchilarini global media muhitda faoliyat yuritishda tayyorlashda “O'qish” darslarining vositasida bir qator muhim tushunchalarni o'zlashtira olishlari uchun zarur. Bu tushunchalar ularning axborot savodxonligi va xavfsizligini ta'minlaydi: axborot, kontent, media, Internet, ijtimoiy tarmoq, Telegram va Tik Tok ijtimoiy tarmoqlari, ijtimoiy tarmoqlardagi muloqot, ijtimoiy tarmoqdagi muloqot odobi (netiket), yolg'on xabarlar, media xavfsizlik, Internetdan foydalanishda shaxsiy ma'lumotlarni himoya qilish, ijtimoiy tarmoqlarda noma'lum shaxslar bilan muloqotda ehtiyotkor bo'lish, kontent (oddiy shaklda matn, rasm yoki videolar yaratish, ularni ulashishda axloq

qoidalariga rioya qilish, axborotdan maqsadli foydalanish.

“O'qish” darslari o'zining didaktik imkoniyatiga ko'ra o'quvchilarda axborot bilan ishlash qobiliyati negizida aks etuvchi quyidagi sifatlarni shakllantirishga xizmat qiladi: axborotni tushunish va qabul qilish; axborotni tahlil qilish; axborotni saralash va tizimlashtirish; axborotni qayta ishlash; manbalar bilan ishlash; tanqidiy baholash; axborotni ifodalash.

Kitobxonlikka o'rgatish. Boshlang'ich ta'lim o'quvchilarini kitobxonlikka o'rgatishga qaratilgan pedagogik faoliyat mohiyatini, “O'qish” fanining bu boradagi imkoniyatlarini yoritishdan avval “kitob”, “mutolaa” va “kitobxonlik” tushunchalarining nazariy tavsifini anglab olish talab qilinadi.

Kitobxonlik va mutolaa mavzusiga oid manbalarda “kitob” tushunchasi shunday ta'riflanadi: kitob (arab. “كِتَاب” – yozilgan, muqovalangan asar” ma'nosini anglatib, “ma'lum matnli varaqlardan iborat, juzlab tikilgan, muqovalangan, hajmi 48 varaqdan kam bo'lmagan bosma (qadimgi qo'lyozma) asar” [15, – 376-b.] deya tavsiflanadi. Demak, kitob sifatida e'tirof qilinishi uchun mahsulot hajm jihatidan ma'lum talabni qondirishi hamda muayyan juz, ya'ni, qism, bo'laklarga ajratilgan bo'lishi zarur. Bosma manbalarda odatda “juz” atamasi “taboq” deb ham yuritiladi. “Taboq” tushunchasi esa “bichimi (formati) 60×90 sm bo'lgan qog'oz varag'ining bir tomonidagi nusxa” [10]

TALIM STRATEGIYASI: YUQORI MALAKALI BO'LAJAK PEDAGOG
KADRLAR TAYYORLASH ISTIQBOLLARI
mavzusidagi xalqaro ilmiy-amaliy konferensiya
21.10.2025

bo'lib, matn 14 shriftli, standart intervalda yozilgan bo'lsa, bir bosma taboq taxminan 16-24 sahifani tashkil qiladi.

“Mutolaa” (arab. “مطالعة”) (o'qilishi “mutoa'lah”; “mutoa'latun”) – diqqat bilan o'qish, o'qib tushunib olish [15, – 655-b.] ma'nolarini ifodalaydi.

“O'qish” darslarida boshlang'ich sinf o'quvchilarida kitobxonlikni tarbiyalashda ular tomonidan matnni o'qish va o'qilgan matn mazmunini tushunish ko'nikma, malakalarini shakllantirishga alohida e'tibor qaratiladi. Bu jarayonda o'qilayotgan matn hamda mutolaa jarayonining zavqli bo'lishiga erishish zarur. Qachonki, o'qilayotgan matnlar, keyinchalik esa mustaqil ravishda mutolaa qilinayotgan kichik maktab yoshi o'quvchilar uchun mo'ljallangan adabiyotlarning “bolalarni qiziqitira olish, zavqlantirish, hayratlantirish, to'liqlantirish” [14, – c. 72-74] imkoniyatiga ega bo'lishi ularda kitobxonlikni samarali rivojlantiradi.

Tadqiqotchi D.A.Muminova “kitobxonlik” (yoki “kitobxonlik faoliyati”) tushunchasini shunday ta'riflaydi: shaxsning kitob tanlash, uni o'qish, asar g'oyasi va mazmunini tahlil qilish, baholash, xulosa chiqarish, asar syujetiga nisbatan munosabat bildirishdan iborat xatti-harakati [8, – 41-b.]. Darhaqiqat, kitobxonlik D.A.Muminova tomonidan qayd etilgan harakatlar birligidan iborat faoliyat mazmunini yoritishga xizmat qiladi.

Pedagogik manbalarda shaxs kitobxonligi negizida aks etadigan sifat (kompetensiyalar)ning aniqlanishiga ham e'tibor qaratilgan. Jumladan. A.V.Avdiyeva, M.V.Molkova kitobxonlik sifatlari (kompetensiyalari)ning quyidagilardan iborat ekanini aytadi: mustaqil kitob tanlay olish; axborot-resurs markazlari (kutubxonalar) xizmatidan foydalana bilish; kitob mutolaa qilishga ijobiy munosabatga ega bo'lish [1, – c. 45].

“O'qish” fani o'quvchilarni kitobxonlikka o'rgatishda asosiy vosita bo'lib, u nafaqat o'qish texnikasini, balki kitobga muhabbat, mustaqil mutolaa va madaniy o'qish odatlarini ham shakllantiradi. Bu esa o'quvchining intellektual va ma'naviy rivojida muhim o'rin tutadi.

O'quvchilarni kitobxonlikka o'rgatishdagi “O'qish” fanining didaktik imkoniyatlari quyidagi vazifalarni ijobiy hal qilishda namoyon bo'ladi: kitobga va kitob mutolaa qilishga qiziqish uyg'otish; mutolaa ko'nikmalari (to'g'ri, ravon va tushungan holda o'qish; matnning g'oyasining anglash; matnning mazmunini idrok qilish)ni shakllantirish; kitobni mustaqil mutolaa qilish malakasini o'zlashtirish; mutolaa uchun kitobni tanlash madaniyatini shakllantirish; o'qilgan asarning g'oyasi, mazmunini tushunish va baholash; bolalar uchun mo'ljallangan badiiy asarlar (bolalar adabiyoti namunalari) to'g'risida fikr bildirish; kitobxonlik madaniyatini rivojlantirish.

Shuni ham alohida qayd etib o'tish zarur, boshlang'ich sinf o'quvchilarida kitobxonlikni tarbiyalashda “O'qish” fanidan sinfdan tashqari sharoitlarda tashkil qilinadigan mashg'ulotlar ham muhim o'rin tutadi. Bu mashg'ulotlar jarayonida o'quvchilar tomonidan qo'shimcha adabiyotlarni o'qish, “Kitobxonlik soati” (o'qilgan

**TALIM STRATEGIYASI: YUQORI MALAKALI BO'LAJAK PEDAGOG
KADRLAR TAYYORLASH ISTIQBOLLARI**
mavzusidagi xalqaro ilmiy-amaliy konferensiya
21.10.2025

kitob (asar)lar bo'yicha muhokamalarni tashkil etish), "Tez va ifodali o'qish", "Sinf kitobxoni" ("Yil kitobxoni"), "Kitobxonlik bo'yicha bellashamiz!", "Mening sevimli kitobi", "Sinfimizda kutubxona tashkil qilamiz" kabi bellashuv, loyihalarni amalga oshirish ularning kitob o'qitishga bo'lgan qiziqishlarini yanada kuchaytiriladi.

Shunday qilib, globallashuv sharoitida zamonaviy ta'lim tizimi oldida o'quvchilarni mustaqil fikrlay oladigan, ijodiy yondashuvga ega shaxs sifatida tarbiyalash vazifasi ustuvor ahamiyat kasb etmoqda. Psixologik jihatdan boshlang'ich sinf o'quvchilarida fikrlash (tafakkur) jarayoni cheklovlarsiz kechib, ular o'z fikrlarini erkin, ikkilanmasdan ifoda etadi. Shu bois psixologik xususiyatlarini inobatga olgan holda bu yoshdagi o'quvchilarning ijodiy qobiliyatlari (badiiy tasavvur hamda ijodiy qobiliyatni rivojlantirish, axborot bilan ishlash ko'nikmalarini shakllantirish, kitobxonlikka o'rgatish)ni tizimli rivojlantirish talab qilinadi. Bunda boshlang'ich sinf o'qituvchilarining o'quvchilardagi ijodiy salohiyatni o'z vaqtida aniqlash va uni rivojlantirish bo'yicha yetarli kasbiy mahoratga ega bo'lishlari, "O'qish" fanining badiiy va didaktik imkoniyatlaridan samarali foydalana olishlari muhim muhim ahamiyatga ega. Zero, aynan mana shu fan doirasida taqdim etilgan badiiy matnlar boshlang'ich sinf o'quvchilarini ijodiy faoliyatga yaqinlashtiradi va ularning tasavvur doirasini kengaytiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Авдеева А.В., Молькова М.В. Формирование читательской компетенции младших школьников // Ж. Молодой ученый. – Казань: 2015. - №22. – С. 45.
2. Визуализация (психология) // [https:// ru.ruwiki.ru/wiki/Визуализация_\(психология\)](https://ru.ruwiki.ru/wiki/Визуализация_(психология)).
3. Vizual // <https://uz.wiktionary.org/wiki/vizual>.
4. Данилкина И. И. Визуальное воображение в трансформации культурной среды // Аналитика культурологии. – 2008. – № 10. – С. 40.
5. Колодий В.В. Визуальность как феномен и ее влияние на социальное познание и социальные практики: автореф. ... канд.филос.наук. – Томск: 2011. – С. 15.
6. Кондратьева Н.В. Сущность понятия "творческие способности" // Ж. Концепт. – М.: 2015. - № 09 (сентябрь). – С. 6.
7. Лебишова С.В. Развитие творческих способностей в дошкольном возрасте. // Ж. Молодой ученый. – Казань: 2024. - № 12 (511). – С. 169-170.
8. Муминова Д.А. Бошланғич синф ўқувчиларида китобхонлик кўникмаларини ривожлантириш механизмини такомиллаштириш: пед.фанл.бўйича ... фалс.докт. (PhD) дисс. – Наманган: 2019. – 41-б.

**TALIM STRATEGIYASI: YUQORI MALAKALI BO'LAJAK PEDAGOG
KADRLAR TAYYORLASH ISTIQBOLLARI
mavzusidagi xalqaro ilmiy-amaliy konferensiya
21.10.2025**

9. Норпўлатова Х. Замонавий педагогикада ижод ва ижодий қобилият масалалари // <https://api.ziyounet.uz/uploads/books/715672/5afe81154ebee.pdf>.
10. Табоқ // <https://qomus.info/encyclopedia/cat-b/bosma-taboq-uz>.
11. Tasavvur // <https://oyina.uz/uz/teahause/2351>.
12. Tasavvur // <https://qomus.info/oz/encyclopedia/t/tasavvur>.
13. Христенко Г.И. Творчество, творческие способности и креативность – как психолого-педагогические категории // Ж. Психология и педагогика: методика и проблемы практического применения. – Новосибирск, 2011. – № 23. – С. 188.
14. Чернышова С.А., Тарасова А.И. Формирование читательской культуры младших школьников на уроках внеклассного чтения // Ж. Молодой ученый. – Казань: 2015. - №22 (1). – С. 72-74.
15. Ўзбек тилининг изоҳли луғати. Е – М / 5 жилдли. Иккинчи жилд. А.Мадвалиев тахрири остида. – Т.: “Ўзбекистон миллий энциклопедияси” Давлат илмий нашриёти, 2006. – 376-655-б.
16. Қобилият // <https://qomus.info/encyclopedia/cat-q/qobiliyat-uz>.